

Τη συνέχεια κάνει ο Clifford Davidson, «Civic Drama for Corpus Christi at Coventry: Some Lost Plays» (σσ. 145 εξ.), ανυψώνοντας την παράσταση του «Corpus Christi» στο Coventry και με βάση την εικονογραφία και αρχαιολογικές πηγές αναστηλώνει τις χαμένες σκηνές της «Harrowing of the Hell» (Κάθοδος του Χριστού στον Άδη) και της Ανάστασης. Ο Wim Hüsken από την άλλη, «Politics and Drama: The City of Bruges As Organizer of Drama Festivals» (σσ. 165 εξ.) πραγματοποιεί αναδιφήσεις στα αρχεία της πόλης Brugge και μπορεί να αποδείξει με βάση δημοτικές διαταγές και λογαριασμούς, πως η πόλη διοργάνωνε θεατρικές εκδηλώσεις με την ευκαιρία καλών ειδήσεων, που έφταναν στην πόλη: κάθε φεστιβάλ είχε διαγωνισμό για την καλύτερη φάρασα ή «spel van zinne» (αλληγορία, tableau vivant). Σε παράρτημα παραθέτει αυθεντικά ντοκουμέντα σε αγγλική μετάφραση. Ο τόμος κλείνει με δύο άλλες ανακοινώσεις: του Stephen Spector, «Time Space and Identity in the Play of the Sacrament» (σσ. 189 εξ.), εξετάζοντας τις αντισημιτικές τάσεις του κειμένου των Παθών, και του εκδότη Alan E. Knight, «The Stage As Context: Two Late Medieval French Susanna Plays» (σσ. 201 εξ.) που αναλύει δύο τελειώς διαφορετικές «Σουζάννες» από τη Γαλλία του όψιμου Μεσαίωνα: η μια, από το Παρίσι, προορίζεται για συγκεκριμένη σκηνή σε εσωτερικό χώρο με ουρανό και κόλαση κτλ., η άλλη, από τη Lille, προορίζεται για ανοιχτό χώρο, την πλατεία της πόλης, αλλά παριστάνεται πάνω σ' ένα μικρό άρμα.

Τη σημασία του τόμου αυτού διατυπώνει ο ίδιος ο εκδότης ως εξής: «Taken together, the papers represent a cross-section of the work that is currently being done to expand our knowledge of the many connections that existed among the various medieval European dramatic traditions. Such connections have not always been evident, nor have suspected connections been easy to demonstrate...» (σ. 5). Αποδεικνύεται πως η έρευνα στα αρχεία των πόλεων φέρνει σε φως πολύτιμο υλικό, που έχει άμεση σχέση με την οργάνωση του μεσαιωνικού θεατρικού βίου και φανερώνει και τεκμηριώνει τον πλούτο των μορφών θεατρικών παραστάσεων, οι οποίες τελικά ήταν η εορταστική έκφραση της αυτοπεποίθησης των εμπόρων και αστών και χρηματοδοτούνταν από την ίδια την πόλη. «Σκοτεινή» εποχή ο Μεσαίωνας;

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

RICHARD ANDREWS

Script and Scenarios. The Performance of Comedy in Renaissance Italy
Cambridge UP 1993, σελ. XIII, 298, 2 χάρτες, ISBN 0-521-35357-2

Η μονογραφία του καθηγητή των Ιταλικών στο Πανεπιστήμιο του Leeds καταπίνει με την ανάλυση δραματικών κειμένων της commedia erudita και της πρώιμης commedia dell' arte, ένα πεδίο έρευνας, το οποίο, όπως γνωρίζουμε από το gregheco και τις αναζητήσεις προτύπων της Κρητικής κωμωδίας, παρουσιάζει ακόμα μεγάλα κενά, τόσο στη σχολιασμένη ή κριτική επανέκδοση κειμένων όσο και στη σκιαγράφηση μιας συνολικής εικόνας, που να βασίζεται στη γνώση όλων των κειμένων. Αυτό φυσικά δεν μπορεί να γίνει από κάποιον ξένο μελετητή, όπως στην προκειμένη περίπτωση τον Άγγλο πανεπιστημιακό, αλλά από τους ίδιους τους Ιταλούς.

Ο συγγρ. θέλει να δώσει έμφαση στην ανάλυση της κωμικής δραματογραφίας στο χρονικό διάστημα 1500-1550 με γνώμονα τις θεατρικές συμβάσεις που περιέχουν, όχι τη λογοτεχνική τους αξία. Βέβαια κατ' αυτόν τον τρόπο ασχολείται με την καλύτερα γνωστή πλευρά του θέματος, αποκλείοντας τις λατινικές ουμανιστικές κωμωδίες του 15^{ου} αιώνα, που περιγράφουν την αχαλίνωτη ζωή των κοιτητών στα πρώτα πανεπιστήμια. Επειδή ο συγγρ. απευθύνεται σ' ένα αγγλικό κοινό, όχι ειδικευμένο στο θέμα, δεν μαθαίνουμε και τόσο πολλά καινούργια πράγματα, όπως θα θέλαμε. Ωστόσο η μονογραφία ξεκινάει και εκτυλίσσεται μεθοδικά και αποτελεί κατ' αυτόν τον τρόπο μια καλή εισαγωγή στο θέμα της Αναγεννησιακής κωμωδίας στην Ιταλία.

Το αρχικό κεφάλαιο «Italy in the sixteenth century» (σσ. 1 εξ.) δίνει το πολιτικό και πολιτισμικό background. Το πρώτο κεφάλαιο, «Precedents» (σσ. 9 εξ.) ξεκινάει με τους γνωστούς προσδιορισμούς του είδους (γιατί η *Θεία Κωμωδία* λέγεται κωμωδία, εφόσον δεν έχει σχέση με το θέατρο; και διαφωτίζει την «οφειλή» στην κλασική εποχή (κυρίως ρωμαϊκή κωμωδία). Το δεύτερο κεφάλαιο, «The first “regular” comedies» (σσ. 31 εξ.) εστιάζεται αρχικά στις παραστάσεις των κωμωδιών του Πλαύτου και του Τερεντίου, προχωράει ύστερα στο πρώτο κέντρο καλλιέργειας της κωμωδίας, τη Φερόρα: Ludovico Ariosto (1474-1532, *La Cassaria* 1508, *I Suppositi* 1509, *Il negromante* 1520), μεταφέρεται ύστερα στη Ρώμη και τη Φλωρεντία: καρδινάλιου Bibbinea (1470-1520, *Calandria*), Niccolo Machiavelli (1469-1527, *La mandragola* 1518, *Clizia* 1525). Οι δραματοουργικές αναλύσεις συνοδεύονται με παραθέματα από τον κωμικό διάλογο μεταφρασμένο στα αγγλικά. Το τρίτο κεφάλαιο, «The second quarter-century, outside Venice» (σσ. 64 εξ.) ξεκινάει με τον Pietro Aretino (1492-1556, *La cortigiana* 1525, *Il marescalco* 1526), αναλύει ύστερα τις έμμετρες κωμωδίες του Αριόστο (*I studenti* 1518, *Il negromante* 1520, *La Lena* 1528), περνάει κατόπιν στη Bologna, στη Siena με την Ακαδημία της (ομαδική συγγραφή: *Gli ingannati* 1532): Alessandro Piccolomini (1508-1579, *L' amor costante*, *Alessandro*), μετά στη Φλωρεντία (*Aridiosa* 1536): Anton Francesco Grazzini (1504-84, *Il frate* 1540, *La gelosia* 1550, *La spiritata* 1560). Το τέταρτο κεφάλαιο, «The second quarter-century, Venice and Padua» (σσ. 121 εξ.) ξεκινάει με τον Ruzzante (c. 1484-1566, *La Pastoral* 1521, *La Betia* 1523 και 1525, *Parlamento*, *Orazioni*, *La Fiorina* 1531; *La Piovana*, *La vaccaria*, *L' Anconitana*), καταπιάνεται ύστερα με την «multilingual comedy» (σσ. 144 εξ.): Andrea Calmo (1510-71, *La Spagnolas* 1549 - με τον προσδιορισμό του greghesco ως «Venetian spoken badly by a Greek, something regularly heard in a city with so many Greek colonies» (σ. 147) δεν θα συμφωνήσει κανείς εύκολα (λείπουν και όλες οι σχετικές εργασίες για το greghesco, βλ. πρόχειρα Β. Πούγχερ, *Μελετήματα θεάτρου. Το Κομητικό θέατρο*, Αθήνα 1991, σσ. 54 εξ. - *La potionne*, *La Rhodiana*, *Travaglia*), Gigio Artemio Giancarli (*La capraria* 1544, *La zingana* 1545): μετά παρακολουθεί την παραγωγή του Aretino στη Βενετία (*Lo Ippocrito* 1542, *La Talanta* 1541/2, *Il filosofo* 1545), στρέφεται στον Lodovico Dolce (1508-68, *Il ragazzo* 1541, *Il capitano*, *Il marito*, *Fabritia*), στον Girolamo Parabosco (1524-57, *La notte* 1546, *Il viluppo* 1547, *L' Hermafrodito* 1549, *I contenti* 1549).

Το πέμπτο κεφάλαιο, «Improvised comedy» (σσ. 169 εξ.), καταπιάνεται με τις αρχές της *commedia dell' arte*: προσδιορισμοί, πρώτα τεκμήρια (δεν συζητούνται εκτενώς οι παλαιότερες θεωρίες καταγωγής), ανάλυση των πρώτων σωζόμενων σεναρίων, οι νόμοι του αυτοσχεδιασμού, τα 50 σενάκια του τόμου «Il teatro della

favole rappresentative» του Flaminio Scala 1611 (βλ. τώρα Tim Fitzpatrick, *Commedia dell' arte and Performance: The Scenarios of Flaminio Scala*, 1985, Renaissance Drama Newsletter Supplement 5, University of Warwick), ανάλυση των στρατηγικών του γέλιου (κατά R. Tessari, *Commedia dell' arte: la maschera e l'ombra*, Milano 1984). Το έκτο κεφάλαιο, «Obstacles to comedy» (σ. 204 εξ.) δίνει μια σύνοψη των πρώτων θεωριών της κωμωδίας και του γέλιου (Trissino, *Poetica* 1549, Bernardo Pino 1572, Sperone Speroni *Apologia dei dialogi* 1574/5), της «καταλληλότητας» (decorum ως πιθανοφάνεια και ηθολογία), αναπτύσσει τις αρχές της λογοκρισίας. Το έβδομο κεφάλαιο, «Scripts and scenarios» (σ. 227 εξ.) αναλύει αρχικά τη σοβαρή κωμωδία *La Pellegrina* της Ακαδημίας της Siena, τα σενάρια των εορτασμών στη Φλωρεντία το 1589, περιέχει έναν σύντομο επίλογο για συγγραφείς και έργα μετά το 1550, και τα συμπεράσματα (τι οφείλει ο Μολιέρος στους Ιταλούς, γιατί εκείνοι δεν έφτασαν στα επίπεδά του).

Ο τόμος κλείνει με τις υποσημειώσεις (σ. 249 εξ.), μια χρονολογική βιβλιογραφία των κωμωδιών 1500-1560 (με τις νέες εκδόσεις, αγγλική μετάφραση του τίτλου), έναν πίνακα πολύ χρήσιμο (σ. 271 εξ.), αν και με ορισμένα κριτήρια αποκλείονται μια σειρά από έργα, μια γενική βιβλιογραφία (σ. 280 εξ.) και ένα ευρετήριο (σ. 289 εξ.). Διαβάζοντας τον χρήσιμο αυτό τόμο συνειδητοποιεί κανείς και πάλι, πόσο σύνθετες και διαφοροποιημένες είναι οι καλλιτεχνικές και ιδίως οι θεατρικές εξελίξεις στην αποκεντρωμένη Ιταλία του 16^{ου} αι., πόσο γενικευτικά εξετάζεται το κεφάλαιο αυτό στις ιστορίες του θεάτρου. Ιδιαίτερα διαφωτιστικές είναι οι αναλύσεις των παραδειγμάτων, η επεξεργασία των στρατηγικών του γέλιου και των δραματολογικών συμβάσεων. Αν το βιβλίο διαβαστεί από την οπτική γωνία του τι κερδίζει η έρευνα για την κρητική κωμωδία από αυτό, τότε το όφελος είναι μικρό. Ωστόσο δείχνει τη δυναμικότητα του ερευνητικού αυτού χώρου, αν και μένουν, στο χώρο της έκδοσης κειμένων και της φιλολογικής και θεατρολογικής επεξεργασίας και ανάλυσης, πολλά ακόμα πράγματα να γίνουν.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

MEG TWYXCROSS (ed.)

Festive Drama.

Papers from the Sixth Triennial Colloquium

of the International Society for the Study of Medieval Theatre

Lancaster, 13-19 July 1989, Cambridge, D.S. Brewer 1996, σελ. VIII, 286, 5 εικ. ISBN 0-85991-496-8

Ο τόμος των πρακτικών, που δημοσιεύτηκε με πολύ μεγάλη καθυστέρηση, παρουσιάζεται εδώ, για να φανούν οι προόδοι, που γίνονται στη διερεύνηση του Μεσαιωνικού Θεάτρου σε όλες τις εκφάνσεις του και πόσο «μοντέρνα» (ή μάλλον «μεταμοντέρνα») είναι η μορφολογία του, που συμπεριλαμβάνει τα πάντα: πορείες, πολυτοπική σκηνή με ταυτόχρονη δράση, έθιμα και δρώμενα που σχετίζονται με τη λαογραφία, την εθνολογία και θρησκευολογία, λαϊκές κι αριστοκρατικές παραστάσεις, μασκαράδες και μεταμφιέσεις, αυστηρά οργανωμένες τελετουργίες